

Het perfecte lokaal

Investeren in de inrichting van het klaslokaal heeft meerwaarde; de ruimte waarin kinderen zich ontwikkelen kan ondersteunen, maar ook belemmeren. Weet wat werkt en wat de ideale leeromgeving is voor kinderen.

In de keuken van de top-chef speelt toeval een minimale rol. In moordend tempo wordt heerlijk eten bereid. Zijn werkplek is zorgvuldig ingericht en past precies bij de routines die hij hanteert. Hoe zit dat met de keuken van de leerkracht?

Als je door het raam naar de les van een collega gluurt zie je wat en hoe er geleerd wordt. Het lokaal vertelt het verhaal. De vakman heeft zelden een willekeurig ingerichte werkplek.

School moet een leerzame én prettige plek zijn voor iedereen. Laat daarom het klaslokaal een plek zijn dat leren optimaal ondersteunt: weloverwogen ingericht. In dit artikel helpen we je na te denken over jouw lokaal. In twee volgende artikelen spitsen we praktische tips toe. Eén artikel voor het jonge kind en één artikel voor het schoolkind.

Waarschijnlijk is dat niet één van de vijfentwintig bureautjes in een ruimte van vijftig vierkante meter.

Als mens hebben we specifieke fysieke behoeften om te leven en te groeien. Onderzoek toont aan dat dit óók in het klaslokaal geldt: ieder zintuig doet mee.¹ De temperatuur doet ertoe, de veiligheid van materialen en omgeving, de kwaliteit van de lucht, wat je wel en niet

kunt zien, hoeveel kabaal er is, wie er in je intieme zone komt. Open deur eigenlijk: zelf kun je ook het beste werken in een goed geventileerde, prettig ingerichte ruimte zonder afleiding met alle benodigdheden binnen handbereik.

Het oog wil ook wat. Betsy van der Grift zegt het mooi: 'Ruimte spreekt niet alleen door functionaliteit, maar ook door esthetiek, schoonheid en harmonie. Een kwalitatief goed ingerichte uitdagende omgeving heeft een opvoedende waarde.'²

Voor ons emotioneel welbevinden doen de kleuren groen en blauw het beter dan rood en geel. Planten kalmeren ons en maken van een kille ruimte een veilig honk.³

Aandacht voor concentratie

Een levensecht skelet maakt de biologies over botten aantrekkelijk én betekenisvol. Maar, tijdens een dictee kan die persoonsvorm behoorlijk afleiden. Zo kan bouwen in de bouwhoek met behoorlijk wat bouwgeluid gepaard gaan en hoge betrokkenheid genereren, maar dit is niet handig om naast een leeshoek te zetten waar stilte helpend is om meegevoerd te worden met een verhaal in een boek.⁴

Leren begint bij concentratie: je werkgeheugen kun je beperkt belasten en daarom is afleiding dé bottleneck van het leerproces.⁵ Betekenisvol materiaal helpt om de lesstof tot leven te laten komen en stimuleert juist hetzelfde werkgeheugen en daagt uit tot leren. We spreken van een rijke leeromgeving.⁶ Die rijkdom heeft ook een nadeel: Paul Kirschner noemde de kleurrijke wanden in een recent artikel 'visueel lawaai', en pleit voor lege(re) muren en ramen.⁷

Toch zijn er ook redenen om 'afleidende' dingen in het lokaal te plaatsen: Kunstwerken van leerlingen maken van een saai lokaal hun 'eigen klas'. Vrijwel alle pedagogen pleiten voor goed zichtbare gedragsafspraken in het lokaal. Rekendidactici zien graag getallenlijnen en andere visuele ondersteuning in het lokaal. Sommige hulpmiddelen gebruik je zo vaak, dat het niet praktisch is om ze steeds weer op te bergen na gebruik.

Voor veel materiaal aan de wand en plafond valt wat te zeggen, maar weet wel: er is een grens. Iedere letter of gekleurde vorm is een extra prikkel die belemmerend kan zijn. Ongeremd posters, kunstwerken en Loesjes ophangen alsof je behangt is dus geen goed idee. In te veel klassen hangen te veel dingen onnodig aan de muur. Sfeer en onderwijs moet

steriel en leeg.

Het gaat erom dat het niet per ongeluk gebeurt. Een leerkracht is een professional die kiest én evalueert. Goed onderwijs in een prettige sfeer, dát is waar alles op is gericht. Soms krijgen warmte en gezelligheid voorrang op doelgerichtheid en soms andersom.

Onbedoeld onderwijs

Sommige leerdoelen staan expliciet in de methode en in het lesprogramma. We moeten niet vergeten dat je op school ook andere dingen leert dan wat op het programma staat: samenwerken, verantwoordelijkheid nemen, respect uiten en tal van brede vaardigheden.⁸ De inrichting van het lokaal maakt ook dit leren mogelijk of onmogelijk.

In een toetsopstelling valt het niet mee om oogcontact te maken met een klasgenoot die achter in het lokaal iets deelt in de groep. Frontaal oogcontact is ideaal voor directe instructie, minder ideaal voor de sociale ontwikkeling. De klassenopstelling beïnvloedt deze sociale kant van school en vraagt daarom meer doordenking dan het aantal posters aan de muur. In een volgend artikel staan we hier uitgebreid bij stil (zie komend artikel). Ook hierin maak je je afweging. Er zijn verschillende doelstellingen en dus ook meerdere varianten van 'optimaal'. Het is daarom aan te bevelen dat de inrichting van het lokaal verandert als de doelen veranderen.

Verleiden

De wegmarkering ondersteunt weggebruikers om netjes in hun rijbaan te blijven. Een slimme inrichting van de klas maakt gewenst gedrag makkelijk.⁹ Dat vraagt van de leerkracht om de plaats en soort van al het meubilair te doordenken, goede verkeersstromen mogelijk te maken en een bewuste afweging te maken over de loopafstand.¹⁰

Een lokaal mag best wat op de behandelkamer van de tandarts lijken: een mooie afbeelding op het plafond kalmeert de patiënt. De instrumenten van de arts liggen precies op goede plek. In het onderste laatje liggen de spullen voor uitzonderlijke ingrepen. We zouden het minder waarderen als de assistent lang moet zoeken naar het goede instrument omdat interessante decoratie in de weg ligt.

De aanwezige materialen moeten uitdagen en prikkelen. Het is uitnodigend als er niet te veel materiaal aanwezig is en het blijft uitnodigend wanneer het materiaal varieert. Het blijft voor iedereen uitnodigend wanneer er voldoende opbergplek is en alles ook steeds goed opgeborgen wordt. Voor ieder kind moet er materiaal aanwezig zijn dat hen uitdaagt in hun 'zone van naaste ontwikkeling', dit kan alleen als er meerdere niveaus aangeboden worden in de ontwikkel- en leeromgeving.¹¹

Verwijder en vervang kapotte materialen. Reageer direct op vandalisme en leer kinderen om zuinig te zijn op hun werkplek. In 1982 stelden James Wilson en George Kelling: Ongeacht hoe rijk of arm een buurt is, één gebroken raam zal leiden tot veel meer gebroken ramen: “Een niet gerepareerd gebroken raam is een signaal dat niemand zich erom bekommert, en dus kost het niets om meer ramen te breken.”¹²

Een goede inrichting leidt tot goed gedrag, gedrag is ook nodig om de inrichting op orde te houden. Leg daarom in het begin van het jaar jouw plan met het lokaal uit én train de klas om goed te werken met de materialen. Denk aan leswisselingen, opruimroutines en looproutes. Zorg ervoor dat de kinderen zelfstandig hun weg kunnen vinden in het lokaal en zorg dragen voor hun ontwikkel- en leeromgeving.

Uit het lokaal

De ideale leeromgeving is meestal buiten het lokaal te vinden¹³: in het lab, winkel, bibliotheek, bos of op het sportveld. Organisatorisch onhaalbaar, maar wél een ideaal om na te streven. Ook zijn er activiteiten waarvoor je je hele lokaal moet ombouwen en achteraf met rommel blijft zitten, geef dan de les beter op het plein. Voor sommige klassen is dat wennen, maar met wat oefenen lukt het snel en voor de meesten is alleen de afwisseling al een verademing. Verken eens hoe de gezamenlijke ruimtes zoals gangen en hallen ingezet kunnen worden om extra ruimte te creëren en hiermee lesdoelen te halen.¹⁴

Digibord

In vrijwel alle lokalen heeft het digibord een prominente plaats. Al het leren lijkt om het scherm te draaien. Staat het digibord de hele dag aan? Het briljante apparaat biedt oneindig veel leerkansen maar de stroom vretende lichtbak zoemt wel constant. Een slaapstand kan helpen om de focus naar elkaar, papier of voorwerpen te verplaatsen.

De keuze is reuze

Uitvoerbaarheid krijgt in onderwijs voorrang op idealen. Wegens gebrek aan geld en ruimte stoppen we te veel leerlingen in één lokaal. Door tijdgebrek kunnen we niet voor iedere les een perfecte ruimte inrichten zoals bij een speciale tentoonstelling in een museum. Je kast met ontwikkelingsmateriaal puilt uit. Spellingregels hangen ook tijdens rekenlessen nog aan de muur. Je themahoek is niet krachtig genoeg en we kunnen niet perfect ventileren als het buiten vriest. We begrijpen als de veelheid aan opties jou bevriest.

Wanneer doe ik het goed? Er is geen perfect maar wel een effectief klaslokaal. Dat laatste ontstaat als een leerkracht steeds opnieuw nadenkt over de inrichting van het lokaal. We hopen dat dit artikel je helpt om kritisch te kijken naar je lokaal en tenminste iedere zomer- en kerstvakantie aanpassingen te doen: Een aantal uur investeren in de plaats waar je een heel jaar werkt krijg je driedubbel terug!

Bron: <https://wij-leren.nl/het-perfecte-lokaal.php>